

Jozef Suchoža

PRÁVO OBCHODNÝCH SPOLOČNOSTÍ AKO SÚČASŤ OBCHODNÉHO PRÁVA – TEORETICKÉ A LEGISLATÍVNE OTÁZKY

1. Všeobecné otázky

So vznikom a rozvojom moderného obchodného práva, čo možno spájať s vydaním prvých komplexných obchodných zákonníkov na európskom kontinente¹, sa naraz vynorili prinajmenej dva teoretické problémy. V podstate ide o problémy teórie systému práva (právneho poriadku, legislatívy, právnych vzťahov). Po prvé je to problém ontologický. Spočíva v náležitom objasnení samej podstaty predovšetkým obchodného práva (presnejšie slovenského obchodného práva), jeho základnej charakteristiky, miesta v systéme slovenského obchodného práva a širších súvislostí na právny poriadok Slovenskej republiky a komunitárne právo Európskych spoločenstiev/Európskej Únie. Po druhé je to vymedzenie podstaty práva obchodných spoločností ako organickej súčasti (pododvetvia) slovenského práva, pričom tu vlastne ide o výskum vnútornej štruktúry odvetvia obchodného práva, jeho diferenciacie a členenia.

¹ Vo Francúzsku bol v roku 1807 vydaný Code de commerce. Pozri M.-J. Campana, *Code de commerce 2001*, Litec 2000, s. 2312. Kodifikácia obchodného práva v Španielsku bola uskutočnená v roku 1829, novelizácia v roku 1885 (Codigo de comercio). V Portugalsku v roku 1888 vydali upravené znenie Código comercial. Pozri P. de Tarso Domingues, *Código comercial e legislaçã? O conexa 2001*, Vislis, Lisboa 2000. V Taliansku bol prijatý obchodný zákonník po zjednotení v roku 1865 (Codice italiano di commercio). Pozri A. Fiale, *Diritto commerciale*, edizioni Giuridiche Simone, Napoli 2002, s. 1036. V Rakúsku v roku 1862 bol vydaný Všeobecný obchodný zákon, uvedený zákonom č. 1/1863 ř.z. Následne aj v Uhorsku v roku 1875 došlo k vydaniu zák. čl. XXXVII/1875 o obchodnom zákone. Pozri J. Fundárek, *Obchodný zákon platný na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi (Zák. čl. XXXVII z roku 1875)*, Právnická jednota, Bratislava 1926. V Spolkovej republike Nemecko doposiaľ platí nemecký obchodný zákonník z roku 1897 (HANDELSGESETZBUCH-HGB).

V najnovších teoretických prácach a diskusiách o systéme práva, čo je u nás do značnej miery ovplyvnené prebiehajúcim procesom rekodifikácie (niektoré teoretici hovoria o reforme) súkromého práva², sa možno stretnúť s názorom, že v dnešnej vývojovej etape práva, poznamenatej vplyvom europeizácie práva, akademické debaty o systéme práva, jeho odvetviach a pododvetviach sú už historicky prekonané. Viacerí autori poukazujú na to, že tzv. socialistický systém práva, aj čo do svojej formálnej štruktúry, už nezodpovedá novým vývojovým trendom³.

Bez zreteľa na to, akým smerom sa u nás budú vyvíjať teoretické a legislatívne diskusie o potrebe nového systému práva a jeho odvetvovej štrukturalizácie, nepredpokladám, že by došlo k zbúraní tradičných a dlhodobo vytváraných legislatívnych rámcov (modelov), ktoré právne ukotvili postavenie obchodných spoločností a ich vnútorné a vonkajšie interakcie v obchodovaní. Pravda legislatívny vývoj často prebieha metódou unáhlených skokov, nepredvídaných zvrátov, legislatívnych provizórií a účelových improvizácií, takže neraz aj ušľachtilé legislatívne projekty a koncepcie sa minú svojho pôvodne zamýšľaného účelu a funkcie, hoci by boli sebalepšíe.

Problém právnej úpravy obchodných spoločností nie je vonkoncom závislý na tom, či oficiálna teória práva, presnejšie teória systému práva, uzná obchodné právo za samostatné právne odvetvie a v rámci neho právo obchodných spoločností alebo nie. Každý systém práva a v tom jeho podsystemy, ktoré sa v právnickej literatúre traktujú, odrážajú v sebe určitý stupeň vedeckého poznania, ktorým zástancovia určitých systémov disponujú. V tom sa prejavuje gnozeologický aspekt systému práva.

Teórie (koncepcie) systému práva často podliehajú módnym tendenciám. Súčasné legislatívne zmeny, odrážajúce v sebe jednak prechod hospodárskej sústavy na trhovú mechanizmus a jednak včleňovanie národných právnych poriadkov novoprijatých členov ES/EÚ do európskeho právneho kontextu, produkujú aj nové teoretické impulzy v otázkach usporiadania zákonov a zákonníkov (kódexov) do systémových (podsystemových) štruktúr (odvetví, pododvetví).

V podmienkach súčasného stavu, vývoja a dynamiky slovenského právneho poriadku, v ktorom je doposiaľ zachovaná tradícia a dedičstvo česko-slovenského právneho systému (predovšetkým v oblasti súkromného práva, nevynímajúc z toho obchodné právo) dochádza k stretu viacerých koncepcií v otázkach systému práva vôbec a postavenia obchodného práva, vrátane jeho systémových súvislostí osobitne.

² P. Čech, *Europský kontext úpravy společnosti v novém obchodním zákonu*, „Acta Universitatis Carolinae” 2003, Iuridica 1–2, *Otázky rekodifikace soukromého práva*, Universita Karlova v Praze, KAROLINUM 2003, s. 271 a n.

³ Por. K. Eliáš, M. Zuklinová, *Principy a východiská nového kodexu soukromého práva*, Linde, Praha 2001, s. 21 a n.

Po zmene spoločenského systému v rokoch 1989/1990 boli v bývalom Česko-Slovensku prijaté viaceré zákony vrátane ústavných, ktoré umožnili naštartovať ekonomickú reformu, smerujúcu k trhovému hospodárstvu, napr. zrovnoprávenie všetkých vlastníckych foriem, privatizácia národného hospodárstva, nová úloha štátu v ekonomických procesoch (deetatizácia), oživenie slobody súkromného podnikania, kreovanie obchodných spoločností a ďalších podnikateľských subjektov (napr. družstiev), demonopolizácia zahraničného obchodu, nové dimenzie kooperačných a integračných vzťahov v národnom hospodárstve etc.

Jedným z významných dôsledkov uvedených spoločenských a legislatívnych zmien tohto obdobia bolo aj prijatie nových legislatívnych úprav o obchodných spoločnostiach. Určitým paradoxom česko-slovenskej legislatívy v roku 1990 bola však skutočnosť, že legislatívnym rámcom úpravy obchodných spoločností, ale aj ďalších zmien v úprave hospodárskych vzťahov, sa stal Hospodársky zákonník⁴.

Dodnes nie je náležitým spôsobom preskúmaná úloha Hospodárskeho zákonníka v česko-slovenskom právnom systéme a v hospodárskych vzťahoch. Jedno je však isté, že kodifikáciu hospodárskoprávnych noriem v prvej polovici šesťdesiatych rokov minulého storočia, okrem svojej racionalizačnej funkcie (sprehľadnenie právnych úprav hospodárskych vzťahov) skrývala v sebe aj určitý podtón (reflex) starších kodifikácií obchodného práva v bývalom Rakúsko-Uhorsku z 19. storočia a v určitom slova zmysle aj nádej (viac menej nereálnu, bláhovú), že kódex bude funkčne účinnejší, než bežný zákon, príp. nespočetné množstvo podzákonných noriem. So zreteľom na dirigistické formy a metódy riadenia národného hospodárstva, uplatňované u nás striedavo tvrdsie a jemnejšie prakticky, až do začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia, Hospodársky zákonník sa v skutočnosti nemohol presadiť a dôsledne splniť svoju úlohu kódexu, akú snád' od neho očakávali jeho autori.

Po zmene spoločenských a ekonomických pomerov koncom roka 1989 sa Hospodársky zákonník naraz ocitol akoby v novej, v historicky odlišnej realite.

Novelizácia Hospodárskeho zákonníka v roku 1990 na jednej strane „obrušila“ tvrdé hrany kódexu (napr. zrušenie kontraktačnej povinnosti) a na druhej strane „vtesnala“ do jeho rámca nové (resp. staronové) inštitúty obchodného práva napr. obchodné spoločnosti, princíp zmluvnej voľnosti etc.⁵ V dôsledku toho sa zásadne zmenil charakter kódexu, a to v jeho

⁴ Hospodársky zákonník bol vydaný v roku 1964 (zákon č. 109/1964 Zb.).

⁵ Novelizácia Hospodárskeho zákonníka bola uskutočnená zákonom č. 103/1990 Zb. Koncepcia novelizácie bola veľmi optimistická. Široké spektrum vzťahov, patriacich pod režim Hospodárskeho zákonníka, činilo z neho predpis, ktorý nad'alej ukotvoval rozsiahle právomoci orgánov hospodárskeho riadenia pri riadení hospodárskej činnosti. Bol to určitý legislatívny anachronizmus. Naproti tomu však Hospodársky zákonník zaradil do svojho kontextu viaceré klasické inštitúty obchodného práva napr. prokúru.

funkčnej roviny. V skutočnosti sa z neho stal „neslaný a nemastný“ obchodný kódex počiatočného obdobia trhového mechanizmu. V spojitosti s ďalšími zákonmi (napr. zákon o akciovej spoločnosti, zákony o družstvách, zákon o štátnom podniku, zákon o privatizácii národného hospodárstva, zákon o súkromnom podnikaní občanov etc.) Hospodársky zákonník v období rokov 1990–1991 možno považovať za významného regulátora obchodných vzťahov do vydania česko-slovenského Obchodného zákonníka⁶.

2.

Obchodný zákonník (zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov)⁷ je z historického hľadiska prvým a vlastne aj posledným česko-slovenským obchodným kódexom, ktorý v dôsledku rozdelenia čs. federácie na dva nástupnícke štáty (Českú republiku a Slovenskú republiku) s účinnosťou od 1. januára 1993 prešiel do právneho poriadku týchto štátov. Dnes sú to samostatné dva kódexy, ktoré síce majú spoločný historicko-genetický základ, daný dlhoročnou existenciou česko-slovenského štátu a jeho právneho systému, no predsa len v dôsledku viacerých novelizácií, uskutočnených v oboch republikách, v súčasnom období máme do činenia s verziou českou a verziou slovenskou, ktorých dikcie sú v mnohých smeroch odlišné⁸. Keďže obidva nástupnícke štáty po rozdelení čs. federácie sa dňom 1. mája 2004 stali členmi ES/EÚ, čím zákonite prevzali do svojho právneho priestoru európske komunitárne právo vrátane jeho priamo záväznej zložky, vznikla tu v podstate nová situácia, dalo by sa povedať vytvorila sa spoločná (v zásade určujúca) platforma pre nové kodifikačné pohyby v oboch štátoch. V praxi to znamená, že nové kodifikačné (príp. rekodifikačné) postupy a procesy, smerujúce okrem iného aj k reforme obchodného práva (a v istom slova zmysle aj k revízii obchodných kódexov v oboch republikách) musia už prihliadať, a to jednak na platné normatívne akty európskeho komunitárneho práva a jednak na súčasné európske kodifikačné pohyby, smerujúce k prijatiu modelových európskych kódexov (napr. zmluvného práva)⁹.

⁶ Pozri P. Kubíček, *Teória obchodného práva (vybrané problémy)*, Univerzita Komenského v Bratislave, 2004, s. 24.

⁷ Obchodný zákonník za celú dobu svojej existencie bol 20 krát novelizovaný.

⁸ Platné znenie českého Obchodného zákonníka bolo publikované pod titulom *Obchodní zákoník 2005 a související předpisy*, ÚZ č. 458, Sagit, (www.obch.sagit.cz). Obchodný zákonník v Českej republike bol 39x novelizovaný (vrátane nálezov Ústavného súdu a opráv chýb).

⁹ Napr. v rámci Európskej Únie pôsobí expertná skupina, ktorú vedie prof. Ole Lando z Copenhagen School of Economics and Business Administration. Spracovala *Zásady európskeho*

Z uvedeného vyplýva, že rozdiely, ktoré dnes existujú v dikciách obchodných kódexov (t.j. českého a slovenského) sa už nemôžu ďalej prehĺbovať. Europeizácia národného obchodného práva (t.j. českého a slovenského), ktorá po 1. máji 2004 bola odštartovaná na kvalitatívne vyššej úrovni neumožňuje v takej miere, ako tomu bolo po rozdelení čs. federácie, prehĺbovať rozdiely v znení národných obchodných kódexov. Legislatívne „nožnice“ sa už ďalej nemôžu otvárať. Dnes už na to nie je doba. Ak keď Európsky kódex súkromného práva (European Code of Private Law) je dnes iba víziou európskych legislatívnych optimistov, predsa len to nie je až tak vzdialené a neskutočné. Objavujú sa však aj hlasy, tzv. europesimistov, ktorí okrem iného odmietajú koncepciu Európskeho kódexu súkromného práva, príp. Kódexu zmluvného práva, pričom zabúdajú na to, že v medzinárodnom obchode už dávnejšie prebiehajú unifikačné procesy, ktorých cieľom je zjednotiť pravidlá obchodovania (tzv. cezhraničného) a vytvoriť postupne relatívne stabilný systém (model) svetového obchodu, pričom tieto procesy prebiehajú pod záštitou Organizácie spojených národov, jej organizácií a inštitúcií (agentúr)¹⁰. Od doby, keď začali (najprv na európskom kontinente) vznikať prvé obchodné spoločnosti (spočiatku viac-menej) živelné, prejavuje sa snaha štátov zákonom ukotviť (fixovať) postavenie obchodných spoločností. V stredoeurópskom priestore (napr. v Rakúsko-Uhorskej monarchii) sa obchodné spoločnosti vyvinuli na báze právnických osôb spolkového typu (ako korporácie) súkromného práva¹¹. V kodifikáciách obchodného práva, ktoré na európskom kontinente prebiehali v 19. storočí a ktorých finálnym produktom boli obchodné zákonníky, úprava obchodných spoločností sa ocitla na popredných miestach týchto kódexov¹².

zmluvného práva (*Principles of European Contract Law*, I–II, 2000 (The Hague Kluwer). Pozri tiež O. Lando, *Principles of European Contract Law a First Step Towards A European Civil Code*, „EMP – Časopis o českém a evropském právu“ 1997, 8, s. 4 a n. Porovnaj ďalej G. Gandolfi, *Návrh zákoníku evropského smluvního práva*, „EMP – Časopis o českém a evropském právu“ 2002, 5–6, s. 60 a n.

¹⁰ Porovnaj *Zásady medzinárodných obchodných zmlúv* – UNIDROIT, *Medzinárodný ústav pre zjednotenie súkromného práva*, Iura Edition, Bratislava 1996.

¹¹ V Uhorsku už pred prijatím Obchodného zákonníka z roku 1875 boli vydané viaceré obchodnoprávne zákony najmä zák. čl. 16/1840 o obchodníkoch, 17/1840 o priemysle, 18/1840 o verejnej obchodnej spoločnosti, 19/1840 o obchodných spoločenstvách a makléroch, 20/1840 o povozníkoch, 22/1840 o konkurze etc. Porovnaj Š. Luby, *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, Iura Edition, Bratislava 2002, s. 448. V rakúskej časti monarchie bol v roku 1852 prijatý cisársky patent o spolkoch.

¹² Vo francúzskom obchodnom práve sa ako osobné spoločnosti najskôr vyvinuli verejná obchodná spoločnosť a komanditná spoločnosť. Porovnaj J. Mestre, *Francouzské obchodní právo*, Orac, 2002, s. 85. Úprava je obsiahnutá v Občianskom zákonníku. Sú to tzv. „civilné spoločnosti“ ako o tom v predhovore píše I. Pelikánová (s. 4 c.d.). Medzi spoločnosti akciového typu (kapitálové spoločnosti) podľa francúzskeho práva sa zaraďujú akciové spoločnosti, komanditné spoločnosti na akcie a (od r. 1994) zjednodušené akciové spoločnosti

Aké hlavné závery vyplývajú z kodifikácií obchodného práva v 19. storočí na európskom kontinente?

1) Kodifikácie obchodného práva sa spájali, presnejšie nadväzovali na kodifikácie všeobecného súkromného práva, t.j. občianskeho (civilného) práva a boli vo vzťahu k nemu koncipované ako *lex specialis*¹³.

2) Úprava obchodných spoločností (až na ojedinelé výnimky) bola súčasťou širšej úpravy obchodného kódexu¹⁴.

3) Keďže obchodné spoločnosti predstavovali (a dodnes predstavujú) najfrekvencovanejšie formy subjektov obchodného práva, právna problematika obchodných spoločností (právo obchodných spoločností) sa spája s doktrínou o subjektoch obchodného práva. Z hľadiska platného Obchodného zákonníka obchodná spoločnosť, až na ojedinelé výnimky obsahuje v sebe atribúty podnikateľského subjektu¹⁵.

Bez nadsadky možno povedať, že obchodné právo (ako samostatné právne odvetvie v systéme práva, ale aj ako vedecká doktrína) stojí na právnej materii obchodných spoločností, teda právo obchodných spoločností je z historického hľadiska základom kreovania a existencie klasického obchodného práva. Pôvodné obchodné právo t.j. stavovské (do obdobia veľkých kodifikácií v 19. storočí) sa vlastne v celej svojej šírke upínalo na subjekty obchodovania (podnikania). Obchodné právo bolo prezentované ako právo obchodníkov (podnikateľov). O tom kto získal status obchodníka rozhodovala verejná moc. Zjednodušene povedané bolo to právo založené na udelených privilégiách (koncesiách). Kodifikácie v 19. storočí sa však obohatili o novú dimenziu, vyplývajúcu z uplatňovania liberalizmu ako produktu Veľkej francúzskej revolúcie. Spočívala v rešpektovaní práva na podnikanie (obchodovanie) ako súčasť občianskych práv a slobôd každého občana. Také právo sa odvíja od vlastníckeho práva (právo vlastníť majetok). Obchodné právo tak prekročilo pôvodnú dimenziu „práva obchodníkov“ a stáva sa aj „právom obchodovania“. Viaceré obchodné zákonníky

(s. 95 c.d.). V roku 1925 do francúzskeho právneho poriadku bola zaradená spoločnosť s ručením obmedzeným (s. 88 a n. c.d). Nemecký Obchodný zákonník (HGB) z roku 1897 v druhej knihe upravuje obchodné spoločnosti, t.j. verejné obchodné spoločnosti a komanditné spoločnosti a tichú spoločnosť. Pokiaľ ide o akciové spoločnosti a komanditné spoločnosti na akcie, úprava je vykonaná osobitným zákonom z roku 1965. Právna úprava spoločnosti s ručením obmedzeným je obsiahnutá v zákone z roku 1862.

¹³ Napr. Rakúsky Všeobecný zákonník obchodný v čl. 1 (Všeobecné ustanovenie) vyslovil zásadu subsidiarity všeobecného práva občianskeho pre prípad, že v obchodných veciach niet osobitného ustanovenia v Obchodnom zákonníku a ani obchodných obyčajov. Podobnú úpravu zásady subsidiarity možno nájsť aj v Uhorskom Obchodnom zákone.

¹⁴ Tak napr. v rakúskom a nemeckom obchodnom práve úprava akciových spoločností je obsiahnutá v osobitných zákonoch.

¹⁵ Podľa úpravy slovenského Obchodného zákonníka (§ 56 ods. 1) spoločnosť s ručením obmedzeným a akciová spoločnosť môžu byť založené aj za iným účelom než je podnikanie.

súčasného obdobia (napr. aj slovenský Obchodný zákonník) zohľadňujú uvedené dve dimenzie, a to tak, že jeho normy upravujú jednak vzťahy medzi podnikateľmi navzájom, pokiaľ sa týkajú ich podnikateľskej činnosti (tzv. relatívne obchody) a jednak záväzkové vzťahy, ktoré sú svojou vlastnou povahou obchodné (napr. burzové obchody, vzťahy zo zasielateľskej zmluvy, z viacerých bankových zmlúv etc.), a to bez zreteľa na povahu ich účastníkov (tzv. absolútne obchody)¹⁶.

V Uhorskom obchodnom zákonníku z roku 1875 (s účinnosťou od 1. januára 1876), okrem všeobecných ustanovení o obchodných spoločnostiach, bola obsiahnutá úprava verejnej obchodnej spoločnosti, komanditnej spoločnosti, účastinnej spoločnosti (t.j. vlastne akciovej spoločnosti) a napokon aj družstiev¹⁷.

Až česko-slovenským zákonom č. 271/1920 Sb. z. a n. bola rozšírená platnosť rakúskeho ríšskeho zákona č. 58/1906 o spoločnostiach s ručením obmedzeným na Slovensko a Podkarpatskú Rus.

Podľa Uhorského obchodného zákonníka (§ 62) mohli byť zakladané aj tzv. príležitostné spoločnosti. Boli to združenia, vzniklé na spoločný zisk alebo stratu ohľadne jedného alebo viacerých obchodných úkonov, pričom ich pomery nespádali pod režim ustanovení o obchodných spoločnostiach.

Aj Rakúsky Všeobecný zákonník obchodný z roku 1862 (s účinnosťou od 1. júla 1863) vo svojej druhej knihe obsahoval právnu úpravu obchodných spoločností, a to konkrétne verejnej spoločnosti obchodnej, komanditnej spoločnosti na akcie a akciovej spoločnosti, pričom všeobecné princípy úpravy obchodných spoločností bolo treba odvodiť z ustanovení prvej knihy zákonníka o kupcoch a obchodných firmách. V tejto knihe zákonník zakotvil tichú spoločnosť a spolčenie na jednotlivé obchody na spoločný účet. Právna úprava družstiev bola obsiahnutá v osobitnom zákone z roku 1873¹⁸.

Vznikom prvej Česko-Slovenskej republiky v roku 1918 došlo ku globálnej recepcii rakúskeho právneho poriadku. Stalo sa tak zákonom o zriadení samostatného československého štátu, publikovaného v úradnej publikačnej zbierke 6. novembra 1918 pod č. 11/1918 Sb. Z. a n., pričom prvá ČSR prevzala do svojho právneho poriadku aj rakúske a uhorské obchodné právo. Za trvania česko-slovenského štátu v rokoch 1918 až 1939 sa nepodarilo pripraviť a vydať ani Občiansky zákonník, ale ani Obchodný zákonník, takže po faktickom obnovení čs. štátnosti v roku 1945 v Česko-Slovensku opäť platili dva obchodné zákonníky, t.j. rakúsky na území Čiech, Moravy a Sliezska a uhorský na Slovensku a Podkarpatskej Rusi.

¹⁶ Pozri ustanovenie § 261 ods. 1 až 3 Obchodného zákonníka.

¹⁷ Porovnaj J. Fundárek, *Obchodný zákon platný na Slovensku a v podkarpatskej Rusi, Právnická Jednota na Slovensku*, Bratislava 1926, s. 52 a n. Podobne J. Karmán, *Slovenský Obchodný zákon*, Kompas, Praha 1926.

¹⁸ Porovnaj T. Dvořák, *Družstevní právo*, C. H. Beck, Praha 2001, s. 4.

Až prvý československý Občiansky zákonník z roku 1950 (zákon č. 141/1950 Zb.) zrušil obidva obchodné zákonníky. Tým vlastne bola u nás na dlhšiu dobu prerušená kontinuita obchodného práva. Tento stav trval do roku 1990. Aj dovtedy sa vlastne klasické právne inštitúty obchodného práva mohli čiastočne uplatňovať v oblasti medzinárodného obchodného styku, t.j. pri obchodovaní česko-slovenských podnikov a organizácií zahraničného obchodu s obchodnými partnermi v kapitalistických štátoch, ak si zmluvné strany ako rozhodné právo zvolili česko-slovenské právo¹⁹. Až do roku 1990 platil u nás zákon č. 243/1949 Zb. o účastinných spoločnostiach. Táto forma „podnikania“ bola využívaná výlučne v zahraničnom obchode.

S novelizáciou Hospodárskeho zákonníka súvisí, ako to už bolo na inom mieste spomenuté, aj úprava obchodných spoločností, ktorá bola obsiahnutá v jeho štvrtej A časti, okrem právnej úpravy akciovej spoločnosti. Novelizácia zakotvila verejnú obchodnú spoločnosť, spoločnosť s ručením obmedzeným, komanditnú spoločnosť a komanditnú spoločnosť na akcie. Navyše v štvrtej B časti bola upresnená tichá spoločnosť a konzorcium. Napokon štvrtá časť obsahovala úpravu spoločného podniku.

Priama úprava akciovej spoločnosti bola obsiahnutá v osobitnom zákone o akciových spoločnostiach (zákon č. 104/1990 Zb.).

Zákonné úpravy z roku 1990 boli prechodného charakteru, keďže v roku 1991 došlo k vydaniu Obchodného zákonníka.

3.

Platný právny stav úpravy obchodných spoločností možno v istom slova zmysle charakterizovať ako rozporuplný. Na jednej strane je tu úprava obchodných spoločností v Obchodnom zákonníku, pričom už v roku 2000, tzv. euronovelou²⁰ boli do slovenskej právnej úpravy transponované viaceré smernice ES/EÚ (napr. právo fúzií obchodných spoločností), na druhej strane dňom 1. mája 2004 (vstupom SR do ES/EÚ) v slovenskom právnom priestore už priamo platia viaceré záväzne normatívne akty Európskych

¹⁹ Pozri zákon č. 101/1963 Zb. o právnych vzťahoch v medzinárodnom obchodnom styku (Zákonník medzinárodného obchodu).

²⁰ Tzv. euronovela bola prijatá Zákonom č. 500/2001 Z.z. (súčinnosťou od 1. januára 2002 s výnimkou niektorých ustanovení, napr. ustanovenie § 21 ods. 5 – podnikanie fyzických osôb s bydliskom v niektorom z členských štátov EÚ alebo v členskom štáte Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, ktoré podnikajú na území SR). Základným východiskom novelizácie boli komunitárne predpisy pre právo obchodných spoločností, opierajúce sa o články 43 až 48, tiež článok 49 nachádzajúce sa v kapitole II. tretej hlavy Zmluvy o založení ES a 12 obchodných smerníc rady (napr. o fúzií kapitálových spoločností).

spoločenstiev (predovšetkým Nariadenia). V súvislosti s tým vzniká otázka, kde bude hranica (deliaca čiara) medzi záujmovou sférou úprav (právne záväznými aktmi európskeho komunitárneho práva), týkajúca sa obchodných spoločností na jednej strane a doménou národnej normotvorby v oblasti práva obchodných spoločností?

Je nepochybné, že vstupom SR do ES/EÚ európske komunitárne právo sa stáva determinujúcim faktorom legislatívnych zmien a nových úprav. Dokazujú to aj posledné právne úpravy a zmeny v oblasti práva obchodných spoločností, napr. vydanie Zákona o európskom zoskupení hospodárskych záujmov (s účinnosťou dňom nadobudnutia platnosti Zmluvy o pristúpení Slovenskej republiky k Európskej únii) a Zákona o európskej spoločnosti (s účinnosťou od 1. novembra 2004)²¹.

Vynára sa teda oprávnená otázka, do akej miery, a či vôbec tento determinizmus v slovenskej legislatíve vytvára možnosti pre vlastnú (vnútornú) kreativitu procesu legislatívnych úvah, projektov a zmien, pre rešpektovanie logiky a historickej kontinuity právneho vývoja a napokon aj pre akademické diskusie o návrhoch nových zákonov.

Skutočnosť je taká, že pokiaľ ide o priamu záväznosť Nariadenia na území členského štátu Európskej Únie vo veciach priamo upravených Nariadením sa vylučuje aplikácia domáceho práva a právo členského štátu uvedené otázky nemôže upraviť spôsobom odlišným od Nariadenia. So zreteľom na to národné právo členského štátu sa môže aplikovať len v prípadoch, keď sa Nariadenie priamo odvoláva na národné právo členského štátu a predpokladá prijatie kvázi doplnkovej (suplementárnej) úpravy v rámci vnútroštátneho práva členského štátu. Takýmto „doplnkovými“ úpravami sú aj spomínané dva zákony, a to zákon o európskom zoskupení hospodárskych záujmov a zákon o európskej spoločnosti²².

Otázku rozšírenia platného európskeho práva vo vzťahu k novým členským štátom, ale aj jednotlivcom – osobám (fyzickým a právnickým) nám v určitom slova zmysle prichodí chápať ako proces recepcie cudzieho práva.

²¹ V skutočnosti tu ide o nadnárodné spoločnosti. Zákon o Európskom zoskupení hospodárskych záujmov (č. 177/2004 Z.z.) sa opiera o Nariadenie Rady (EHS) č. 2137/85 z 25. júla 1985 o Európskom zoskupení hospodárskych záujmov (EEIG). Východiskom Zákona o európskej spoločnosti (č. 562/2004 Z.z.) je Nariadenie Rady (ES) č. 2157/2001 zo dňa 8.10.2001 o štatúte európskej spoločnosti (SE). V tomto nariadení sa európska spoločnosť označuje ako „SOCIETAS EUROPAEA“. Porovnaj M. Petr, *Európska spoločnosť – 1. časť*, „Právni rozhledy“ 2005, 2, s. 69 a n. Ďaleko skôr sa problematikou európskej spoločnosti zaoberal prof. A. Kanda vo svojej štúdii *Európska akciová spoločnosť – věčná vize nebo blízká realita?*, „Právník“ 1993, 8.

²² Problém tzv. doplnkových úprav po 1. máji 2004 posúva vnútroštátne právo obchodných spoločností do celkom odlišnej roviny, ako tomu bolo doposiaľ. Porovnaj J. Dědič, P. Čech, *Európske právo spoločností*, Vydavateľstvo RNDr. Ivana Hexnerová – Bova Polygon, Praha 2004, s. 12 a n.

S podobnými javmi sa v histórii možno často stretnúť. Tu však treba rozlišovať, či ide o právo (t.j. európske komunitárne právo), ktoré už v období do 30. apríla 2004 bolo postupne formou implementácie preberané (inkorporované) do nášho právneho poriadku (napr. niektoré inštitúty práva obchodných spoločností boli prostredníctvom tzv. euronovely Obchodného zákonníka „ukotvené“ v slovenskom právnom poriadku), a na druhej strane európske komunitárne právo sa stáva priamou súčasťou nášho právneho priestoru (napr. Nariadenia ES/EÚ). Európske komunitárne právo preniká do nášho právneho priestoru, podľa môjho názoru sa však nestáva priamou (integrálnou) súčasťou slovenského právneho poriadku (slovenského práva) v zmysle jeho autochtonnosti a historickej autenticity. Na našom území teda pôsobí jednak slovenský právny poriadok (predovšetkým zákony SR), a jednak európske komunitárne právo (napr. nariadenia orgánov ES/EÚ) teda obidva systémy pôsobia vedľa seba, pričom sa každý tento systém spravuje vlastnými princípmi²³.

Aký ďalší vývoj možno očakávať v otázke slovenského práva obchodných spoločností?

Podľa môjho názoru tento vývoj bude do značnej miery ovplyvnený koncepciou slovenského obchodného práva a v širšom zmysle ďalším postupom rekodifikácie slovenského súkromného práva. Lenže práce na rekodifikácii (reforme) slovenského súkromného práva boli načas prerušené. Činnosť poslednej rekodifikačnej komisie akoby spočívala. V tejto dobe to považujem za správne.

Problém rekodifikácie nášho súkromného práva obsahuje v sebe dva aspekty. Po prvé je to spracovanie teoretickej, vedecky zdôvodnenej koncepcie rekodifikácie. Otázka je, do akej miery sú použiteľné výsledky v podstate už troch minulých rekodifikačných komisií, ktoré v SR pôsobili. Požiadavka novej koncepcie rekodifikácie je odôvodnená novými impulzmi, pochádzajúcimi napr. aj zo zdrojov iných rekodifikačných centier, pričom sú použiteľné tiež poznatky a analýzy Rekodifikačnej komisie pri Ministerstve spravodlivosti SR, hoci momentálne táto komisia nefunguje. Po druhé ide o náležité objasnenie trendov v európskom práve obchodných spoločností vo väzbe na širšie kontexty európskeho súkromného, predovšetkým obchodného práva²⁴.

Kedže sa domnievam, že vedecký výskum novej pozície slovenského obchodného práva vrátane práva obchodných spoločností by mal predchádzať príprave objektívne nevyhnutných legislatívnych zámerov, koncepcií,

²³ Porovnaj J. Kl'učka, J. Mazák a kol., *Základy európskeho práva*, Iura Edition, Bratislava 2004, s. 111 a n.

²⁴ Pozri S. Černá, *K některým změnám úpravy obchodních společností v souvislosti s re- kodifikací soukromého práva*, „Acta Universitatis Carolinae“ 2003, Iuridica 1–2 – *Otázky rekodifikace soukromého práva*, Univerzita Karlova v Praze, 2003, s. 259 a n.

projektov a návrhov, vynára sa problém ako zladit' teoreticko-koncepčné prístupy, vyplývajúce z historických tradícií uplynulého vývoja právnych úprav v obchodovaní (rešpektujúc pritom aj požiadavky „premostenia“ európskeho komunitárneho práva do slovenského právneho priestoru).

Vo vedeckých diskusiách musíme prihliadať na to, že právo obchodných spoločností sa nám prezentuje nielen ako fenomén právno-teoretický, ale aj ako legislatívno-pragmatický. Z hľadiska vyložene právno-teoretického niet sporu o tom, či právo obchodných spoločností patrí do obchodného práva v zmysle právneho odvetvia alebo nie. Najmä vývojovo-historické okolnosti a príčiny formovania fenoménu obchodné právo presvedčivo preukázali, že právo obchodných spoločností, ako právo podnikateľských subjektov, sa stalo vlastne základom odvetvia obchodného práva. Pokiaľ však ide o legislatívno-pragmatické aspekty, situácia ohľadne právnej úpravy obchodných spoločností sa môže vyvíjať aj smerom k vydaniu osobitného zákona o obchodných spoločnostiach. Také zákony, síce iba čiastkové, tu už boli (napr. zákon o akciových spoločnostiach) a nič ani teraz nebráni tomu, aby právo obchodných spoločností (vyložene z racionálneho hľadiska) bolo kodifikované v jednom komplexnom zákone, ako je tomu napríklad v Poľsku.

Jozef Suchoža

COMPANY LAW AS A PART OF COMMERCIAL LAW – THEORETICAL AND LEGISLATIVE QUESTIONS

In the study, author investigates mutual relations of the Company law and Commercial law as branch of law in regard to Slovak legal order and European communitarian law. Author has pointed out that the Company law has been formed into a subsystem (integral part) of the Commercial law during complicated historical progress.

Following the changes of the social, political and economic sphere, which have been in progress from November 1989, adequate legislative modifications have been gradually realized creating a new legal frame for transition of the central planned and controlled national economy into market mechanism. In connection with aforesaid, several laws have been adopted in 1990 including constitutional laws in order to retrieve the principles of the free market and entrepreneurial activities. From this point of view important legislative act was revision of Economic Code from 1964.

The Economic Code was primarily drafted and tailored to the conditions of so-called socialistic economy. Its authors had noble vision that it is possible to establish functional relations of economic cooperation by the Code while in fact this objective couldn't be fulfilled. After 1989, in the new conditions following the broad revision, the Economic Code has suddenly became a basic legislative frame of the entrepreneurial activity and trading. Institutes and provisions that did not correspond with the new idea of market liberty, business enterprise

and trading have been eliminated (e.g. institute of contractual duty, binding plans etc.). On the other hand, the provisions of business companies, liberty of a contract and responsibility for failure in obligation performance have been integrated into Economic Code. Moreover, in this period the special laws of joint-stock companies, new modifications of cooperatives and business enterprising law have been adopted.

New legislation from years 1990–1991 has evoked a recovery of the commercial law doctrine. There were constituted commercial law departments on the Faculties of Law.

At the end of 1991, the first and actually the last Czechoslovak Economic Code has been adopted (Act No. 513/1991 Coll.) like continuation of tradition of the two older commercial codes from period of Austria – Hungary monarchy used in the former Czechoslovakia until the issuance of the first Civil Code in 1950. After Czechoslovak federation split, the Commercial Code has been integrated into legal orders of both succession states.

The meaning part of the Commercial Code from 1991 was enactment of the business companies (§ 56 to 220a). The Code has formed four forms of the business companies, namely public company, limited partnership, joint-stock company and Limited Liability Company. With effect from 1st May 2004 i.e. on the date of the Slovak Republic join to European Union, the Act on European alignment of economic interests (Act No. 177/2004 Coll.) has been adopted and with effect from 1st November 2004 the Act on European company (Act No. 562/2005 Coll.) has been adopted. Slovak company law intersects with the European communitarian law but as for European Community / European Union regulations, these take precedence over national enactments i.e. they invoke immediate effect in vertical as well as horizontal level.

Nowadays, scientific discussions about new codification (re-codification) of the civil law are in progress in the Slovak Republic. Commercial law as branch of law and Company law takes an important place in these theoretical and legislative debates. Today we already know that new codification conceptions cannot be successful without taking into considerations the European dimensions and aspects of the European communitarian law. However it doesn't mean that national enactments and commercial law institutions including Company law shall be annihilated by and dissolved in the European communitarian law. Anyway, the Slovak Commercial law as a part of the wider drafted civil law shall maintain its relative independence. It seems that on the present there are no theoretical reasons and arguments for integration the Commercial Code into Civil Code, which is in development. Conception of the complex Civil Code so-called unionist conception is a historically untenable. There is no such substantiation not even from the modern understanding of the business relations and entrepreneurial subjects covered by them.